

Kingdom of the Netherlands

LHSI

Соціальні ініціативи
з охорони праці та здоров'я

БРИФ ДОСЛІДЖЕННЯ

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ КІБЕРНАСИЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

Київ - 2025

1. ВСТУП

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) трансформував соціальну активність людини, перевівши значну її частину в онлайн-формат. Це спричинило зростання насильства у кіберпросторі, яке проявляється у різних формах (дискримінація, цькування тощо) та зрештою призводить до утисків прав людини. Найчастіше від цього страждають найуразливіші категорії населення — жінки та діти. За даними *Дитячого фонду ООН (UNICEF, 2019)*, в Україні кожен п'ятий підліток страждав від онлайн-знущань, а серед хлопців віком 10–14 років частка випадків кібербулінгу навіть перевищила таку в офлайн-середовищі (дослідження *ГО «Докудейз», 2020*).

Кібернасильство має виражені гендерні аспекти: дівчата частіше стають об'єктами сексуалізованого кібернасильства, а хлопці більше страждають від вимагання чи погроз.

Повномасштабне вторгнення в Україну посилює вразливість дітей до кібернасильства через зростання часу, проведеного в цифровому просторі, та обмежений доступ до психологічної підтримки. Це дослідження спрямоване на аналіз гендерних особливостей кібернасильства щодо дітей різного віку в Україні, оцінку його проявів і наслідків, а також розроблення рекомендацій для посилення захисту дітей у цифровому середовищі.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження: Провести комплексний гендерний аналіз наявних форм кібернасильства щодо дітей різного віку в Україні, виявити специфічні гендерні особливості його проявів та розробити рекомендації для вдосконалення системи запобігання та протидії.

Завдання дослідження:

- Проаналізувати законодавство України у сфері протидії кібернасильству та забезпеченню кібербезпеки дітей різного віку, з особливим акцентом на гендерній рівності.
- Дослідити та проаналізувати ефективні моделі профілактики кібернасильства в країнах Європейського Союзу та Україні, оцінюючи їхню чутливість до гендерних аспектів.
- Здійснити валідацію отриманих даних шляхом проведення якісного соціологічного дослідження (експертні інтерв'ю та фокус-групові дискусії) з фахівцями/фахівчинями, які проводять профілактику кібернасильства, з урахуванням гендерного підходу.
- Розробити практичні рекомендації для органів державної влади, освітніх установ, громадських організацій та інших зацікавлених сторін для вдосконалення механізмів захисту дітей різного віку від кібернасильства в Україні, з урахуванням гендерного підходу.

3. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження базувалося на застосуванні комплексного підходу, що поєднував кабінетний аналіз та польовий етап із використанням якісних методів.

- **Кабінетний аналіз** містив детальний огляд та аналіз нормативно-правових актів: ратифікованих Україною міжнародних правових документів (*Конвенція ООН про права дитини, Лансаротська конвенція, Стамбульська конвенція, Будапештська конвенція* та ін.) та національного законодавства України (закони, кодекси, державні програми та ін.), а також дослідження ефективних міжнародних та українських моделей і практик запобігання кібернасильству серед дітей різного віку. У проаналізованих документах особлива увага приділялася гендерним аспектам.

- **Польовий етап** полягав у зборі первинної інформації шляхом:

- Проведення десяти експертних інтерв'ю з фахівцями/фахівчинями, які працюють у сфері профілактики кібернасильства, гендерної рівності, із представниками/представницями правоохоронних органів (зокрема, із залученими до проєкту шкільних офіцерів/офіцerek поліції).
- Проведення фокус-групової дискусії з молодими консультантами/консультантками (віком 18–21 рр.) молодіжної громадської організації *Teenergizer*, які мають досвід консультування дітей різного віку з питань насильства, включно з його кіберпроявами.
- Аналіз отриманої інформації та порівняння з даними, отриманими в процесі кабінетного аналізу, щодо гендерних аспектів кібернасильства стосовно дітей різного віку в Україні.

4. КЛЮЧОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

4.1. Аналіз законодавства

В Україні ратифіковані основні міжнародні конвенції із захисту прав жінок та протидії домашньому насильству (*Стамбульська конвенція*), захисту прав дітей (*Лансаротська конвенція*) та протидії кіберзлочинності (*Будапештська конвенція*), норми яких покликані, крім іншого, протидіяти кібернасильству та захищати права людини в онлайн-просторі.

Цифрову сферу регулюють загальні нормативно-правові акти, наприклад, Закони «Про електронні комунікації», «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про захист персональних даних» та інші. Ці закони встановлюють загальні межі кібербезпеки, але не містять спеціалізованих норм, спрямованих на протидію саме кібернасильству.

Для захисту дітей різного віку від кібернасильства, окрім ратифікованої *Лансаротської конвенції*, важливим є Закон «Про охорону дитинства», який регламентує захист дітей від усіх форм насильства, «у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій».

Завдання щодо протидії насильству у цифровому вимірі враховані у «Державній стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків до 2030 року». План заходів до неї передбачає підтримку постраждалих від кібернасильства через «гарячі лінії» та дослідження проблеми, зокрема і її гендерного аспекту.

Основний захист постраждалих від кібернасильства забезпечується статтями *Кримінального кодексу України*, наприклад, ст. 120 (доведення до самогубства), 126-1 (домашнє насильство), 129 (погрози вбивством), 153 (сексуальне насильство), 182 (порушення недоторканності приватного життя), 189 (вимагання) та 301-1 (дитяча порнографія). Ці норми можуть застосовуватися до кіберпогроз, сексуальних домагань, поширення забороненого контенту, однак їх застосування саме для захисту від кібернасильства є опосередкованим і потребує удосконалення.

Адміністративна відповідальність за дотичні правопорушення врегульована *Кодексом України про адміністративні правопорушення*. Стаття 173-2 КУпАП стосується насильства за ознакою статі, що може охоплювати і кіберпереслідування. Статті 173-4 та 173-5 регламентують відповідальність за булінг та мобінг¹, які також можуть мати цифрові прояви.

Національне законодавство України містить положення, що можуть бути використані для захисту від кібернасильства, проте відсутній єдиний комплексний підхід у питаннях профілактики та протидії кібернасильству. Існує необхідність підсилення законодавчих актів, які б регулювали питання запобігання та протидії кібернасильству щодо дітей різного віку.

4.2. Ефективні моделі профілактики кібернасильства

Аналіз європейського досвіду (проаналізовано ініціативу *Better Internet for Kids*, діяльність мереж *INHOPE*, *INSAFE*, програми протидії кібернасильству та підтримки постраждалих — *KiVa*, *deShame*, *CyberSafe* та ін.) показав важливість комплексного підходу у профілактиці кібернасильства, що охоплює освітні програми, гарячі лінії та розробку інтерактивних інструментів.

В Україні існує низка громадських ініціатив (наприклад, *StopSexting*, *CyberSafe*), які ефективно та системно проводять профілактику кібернасильства та враховують гендерні аспекти. Зокрема, програма *CyberSafe* фокусується на підвищенні обізнаності дівчат та хлопців підліткового віку щодо протидії сексуальному кібернасильству, щодо його наслідків та способів захисту. Програма спрямована на формування у дітей підліткового віку різної статі навичок розпізнавання ситуацій, пов'язаних із кібернасильством, усвідомлення їхніх правових і психологічних наслідків, а також на розвиток умінь безпечної та відповідальної поведінки в інтернеті. Вона також передбачає підготовку різних фахівців/фахівчинь і є першою комплексною програмою, яка поєднує теоретичну підготовку (інформування, тренінги) та сучасні інтерактивні онлайн-інструменти для навчання дітей підліткового віку безпечної поведінки в інтернеті.

4.3. Результати польового дослідження (експертні інтерв'ю та фокус-групи)

В результаті проведеного польового етапу якісного дослідження (фокус-група з молодими консультантами/консультантками ГО *Teenergizer* та глибинні інтерв'ю з експертами/експертками) встановлені основні аспекти та форми кібернасильства щодо дітей різного віку в Україні:

- Соціальні мережі, де кібернасильство найпоширеніше, це *Telegram*, *Instagram* та *TikTok*.
- Основними формами кібернасильства є: кібербулінг, сексуалізоване кібернасильство,

¹ [Визначення булінгу та мобінгу](#)

фішинг², кіберсталкінг³.

- Дівчата частіше страждають від сексуалізованого кібернасильства та кіберсталкінгу.
- Хлопці частіше стикаються з кібербулінгом, пов'язаним із гендерними стереотипами (наприклад, щодо маскулінності).

Основними викликами у профілактиці та реагуванні на кібернасильство в Україні є:

- Низький рівень обізнаності дітей різного віку про те, що певні дії є кібернасильством, та про те, куди звертатися по допомогу.
- Небажання потерпілих обговорювати проблему через страх, сором або недовіру.
- Відсутність системних, гендерночутливих програм профілактики в освітніх закладах.
- Недостатня підготовка педагогів/педагогинь, психологів/психологинь та батьків з ефективної профілактики та реагування на випадки кібернасильства.
- Батьки відіграють ключову роль, проте часто не володіють необхідними знаннями та навичками для захисту своїх дітей онлайн.
- Брак системного моніторингу та оцінки ефективності профілактичних програм.

5. ВИСНОВКИ

1. Законодавча база України потребує суттєвого вдосконалення для ефективної протидії кібернасильству: запровадження єдиної чіткої термінології з тематики кібернасильства та посилення відповідальності за гендерно зумовлені його прояви. Зокрема, внесення змін у певні закони України:

- Законодавство про захист прав дітей щодо запобігання гендерно зумовленому насильству, зокрема в онлайн-середовищі.
- Законодавство про освіту, щодо розробки та втілення програм із підвищення обізнаності дітей різного віку про кібербезпеку та навчання їх протидії кібернасильству.
- Кримінальний кодекс щодо посилення відповідальності за кібернасильство, включно з конкретизацією покарань за злочини, скоєні з використанням інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій.

2. Гендерний підхід у запобіганні та протидії кібернасильству застосовується обмежено як на рівні законодавства, так і в практичній діяльності, що знижує ефективність профілактичних інтервенцій та програм протидії кібернасильству щодо дітей різного віку.

3. В Україні наявні певні ефективні практики профілактики та протидії кібернасильству щодо дітей різного віку та статі, проте вони часто є фрагментарними, не охоплюють усі соціальні категорії неповнолітніх і не завжди враховують гендерну специфіку.

4. Існує нагальна потреба у підвищенні рівня цифрової грамотності та обізнаності про ризики кібернасильства серед дітей різного віку, батьків або законних представників дітей, освітян/освітянок та громадськості.

5. Діти, особливо підлітки, зазвичай менше довіряють дорослим, ніж своїм одноліткам або відомим блогерам/блогеркам та інфлюенсерам/інфлюенсеркам. У багатьох випадках дітей не залучали до розроблення та впровадження освітніх програм у форматі «рівний — рівному», що знижує ефективність сприйняття інформації про кібернасильство.

² Фішинг

³ Кіберсталкінг

6. Ефективна протидія кібернасильству вимагає скоординованих зусиль усіх зацікавлених сторін на національному та місцевих рівнях: державних органів, системи освіти та системи захисту прав дітей, правоохоронних органів, бізнесу у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), громадських організацій та міжнародних партнерів.

6. РЕКОМЕНДАЦІЇ

6.1. Вдосконалення законодавства та політик щодо відповідності міжнародним стандартам:

6.1.1 Гармонізувати національне законодавство з міжнародними стандартами (наприклад, *Директивою (EU) 2024/1385* щодо боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством, *Актом про цифрові послуги ЄС* (2024 р.)).

6.1.2 До Державної цільової соціальної програми з протидії торгівлі людьми до 2027 року внести пропозиції щодо наступних змін:

- залучення дітей до розроблення просвітницьких програм з протидії кібернасильству, зокрема з метою запобігання сексуальній експлуатації та розповсюдженню порнографії;
- організація та проведення просвітницьких заходів за участі дітей різного віку з протидії кібернасильству, зокрема з метою запобігання сексуальній експлуатації та порнографії.

6.1.3 Забезпечити інтеграцію гендерного підходу в усі стратегії, програми та заходи, спрямовані на запобігання та протидію кібернасильству щодо дітей.

6.1.4 Розробити та впровадити національну стратегію захисту дітей різного віку від кібернасильства з відповідальними організаціями, чіткими індикаторами виконання та механізмами моніторингу.

6.2. Розвиток системи освіти та профілактики:

6.2.1 Проводити навчання дітей різного віку гендерної рівності та недискримінації як базових тем для подальшої протидії кібернасильству.

6.2.2 Інтегрувати програми з цифрової грамотності, кібербезпеки та запобігання кібернасильству, з урахуванням гендерних аспектів, до шкільної програми.

6.2.3 Запровадити системне навчання та підвищення кваліфікації для педагогів/педагогинь, шкільних психологів/психологинь, соціальних працівників/працівниць, працівників/працівниць правоохоронних органів щодо ефективних методів профілактики, виявлення та реагування на випадки кібернасильства стосовно дітей різного віку.

6.2.4 Розробити та поширити гендерно чутливі інформаційно-освітні матеріали для дівчат і хлопців різного віку та соціальних груп, батьків, педагогів/педагогинь

та фахівців/фахівчинь, які працюють з дітьми різного віку та соціальних груп, щодо розпізнавання кібернасильства, запобігання йому та реагування на нього.

6.2.5 Проводити регулярні загальнонаціональні інформаційні кампанії для підвищення обізнаності суспільства щодо проблеми кібернасильства та його гендерних аспектів.

6.2.6 Популяризувати та адаптувати інноваційні онлайн-інструменти (наприклад, *CyberSafe*) для розвитку навичок безпечної поведінки в інтернеті серед дівчат та хлопців підліткового віку.

6.2.7 Створити прості та доступні механізми повідомлення про випадки кібернасильства (в освітніх закладах, на онлайн-платформах, до правоохоронних органів) та забезпечити ефективне розслідування таких випадків.

6.2.8 Активно залучати дівчат та хлопців різного віку до розроблення, реалізації та оцінки програм із запобігання кібернасильству. Запрошувати дітей як учасників/учасниць процесу ухвалення рішень під час створення освітніх і просвітницьких програм з кібернасильства; зробити їх менторами/менторками та тренерами/тренерками, які за методикою «рівний — рівному» проводять заняття для дітей різного віку та соціальних груп.

6.3. Посилення координації та досліджень:

6.3.1 Посилити міжвідомчу координацію та співпрацю державних органів, відповідальних за політику захисту прав дітей, освіту, цифровий захист, з освітніми установами, громадськими організаціями, бізнесом у сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та міжнародними партнерами. Міністерству соціальної політики України та відповідним управлінням обласних адміністрацій подати рекомендації щодо внесення відповідних змін:

- організація та проведення навчальних програм з протидії кібернасильству щодо дівчат, сексуальному насильству та булінгу, залякуванню як політичних та громадських лідерок;
- залучення дітей до розроблення та реалізації планів дій і заходів обласного і місцевого рівнів із профілактики кібернасильства.

6.3.2 Створити загальнонаціональний ресурс для збору даних та моніторингу випадків саме кібернасильства щодо дівчат та хлопців різного віку (з дезагрегацією за статтю, віком, формами насильства), наприклад, на базі Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, для формування доказової бази у процесі розроблення політик.

6.3.3 Залучати ІТ-компанії та провайдерів онлайн-послуг до розроблення та впровадження технічних рішень для підвищення безпеки дівчат та хлопців різного віку і соціальних груп в інтернеті, модерації контенту та спрощення процедур подання скарг.

